कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत

नेपाली शिक्षण समिति, रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पसको

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

सुमित्रा मैनाली

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं

२०६८

कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

सुमित्रा मैनाली

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभाग प्रदर्शनीमार्ग, काठमाडौं ।

स्वीकृति–पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पसका विद्यार्थी सुमित्रा मैनालीले स्नातकोत्तर तह (एम.ए.) नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत गर्नु भएको **"कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्त्व र कृतित्वको अध्ययन"** शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधमूल्याङ्न समिति

क्र.सं. **हस्ताक्षर**

१. सह-प्रा. तुलसीमान श्रेष्ठ (विभागीय प्रमुख) ....

२. सह-प्रा. रघुनाथ घिमिरे (शोध निर्देशक) ....

३. ढाकाप्रसाद घिमिरे (वाह्य परीक्षक) ....

मितिः २०६८/०२/१९

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पसको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि सुमित्रा मैनालीद्वारा तयार पारिएको **कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्त्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । निकै मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको उचित मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

...

रघुनाथ घिमिरे

सह–प्राध्यापक

रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं

मितिः २०६८।०२।

कृतज्ञताज्ञापन

कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी, व्यक्तित्त्व र कृतित्त्वको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गतको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेकी हूँ । शोध सजिलै सम्पन्न गर्न सकिने कार्य होइन । यो शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मैले विभिन्न महानुभावहरूबाट सहयोग प्राप्त गरेकी छु ।

यस शोधको तयारीको क्रममा शुरुदेखि अन्त्यसम्म अमूल्य सल्लाह र सुझाव दिएर सफलतातिर उन्मुख गराउनु हुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु सह प्राध्यापक रघुनाथ घिमिरेप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

शोधपत्र तयार गर्न हौसला दिदैं आइपरेका समस्याको समाधानको निम्ति ओजपूर्ण सल्लाह दिनुहुने विभागिय प्रमुख आदरणीय गुरु तुलसीमान श्रेष्ठप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । शोधलेखन तथा परिमार्जनको क्रममा अमूल्य सुझाव दिनुहुने गुरु हेमनाथ पौड्यालप्रति आभारी छु । साथै शोधपत्रको तयारीका सन्दर्भमा आवश्यक सामग्री, सल्लाह तथा अन्तर्वार्ता दिएर सहयोग गर्नुहुने बालसाहित्यकार कार्तिकेय घिमिरे (यस शोधका नायक) प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । मेरो अध्ययनलाई यो अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउन आ-आफ्नो ठाउँबाट योगदान पुऱ्याउदै आउनु भएका स्वर्गीय हजुरआमा लिलादेवी संग्रौला, मेरी पुजनीय आमा यमुना मैनाली, दाजु सरोज मैनाली, भाउजू विमला मैनाली तथा मेरो अध्ययनको हरेक पाइलामा सहयोग गर्ने नीरा मैनालीप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु । त्यस्तै मेरा सहयोगी भाइहरू सविन, सन्जोग लगायत सामाग्री सङ्कलनमा सहयोग पुऱ्याउने साथीहरू मीना, कमला, गंगाप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्रका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलनमा त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय, रत्नराज्य लक्ष्मी क्याम्पस पुस्तकालयबाट सहयोग गर्नुहुने पुस्तकालयका कर्मचारीप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । साथै शीघ्रताका साथ कम्प्युटर टाइप गरी सहयोग गर्ने बहिनी रीता बिष्टलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली शिक्षण समिति, रत्नराज्यलक्ष्मी क्याम्पस समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

सुमित्रा मैनाली

रोल नं.: ४४३७

त्रि.वि. दर्ता नं.: ३६१९८-९१

विषय–सूची

	शीर्षक		पृष्ठ
पहिलो परिच्छेद :	**शोध परिचय**		**१–६**
	१.१	विषय परिचय	१
	१.२	समस्याकथन	२
	१.३	शोधकार्यको उद्देश्य	२
	१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
	१.५	शोधकार्यको औचित्य	५
	१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
	१.७	सामग्री सङ्कलन विधि	५
	१.८	शोधपत्रको रूपरेखा	६
दोस्रो परिच्छेद :	**कार्तिकेय घिमिरेको जीवनी**		**७-२०**
	२.१	जन्म र जन्मस्थान	७
	२.२	पारिवारिक पृष्ठभूमि तथा बाल्यकाल	७
	२.३	शिक्षादीक्षा तथा स्वाध्यायन	९
	२.४	पारिवारिक स्थिति	१२
	२.४.१	वैवाहिक जीवन	१३
	२.४.२	सन्तान	१३
	२.४.३	आर्थिक अवस्था	१३

	२.४.४	साहित्य लेखनको प्रेरणा	१४
	२.४.५	साहित्य लेखनको आरम्भ र विकास	१५
	२.४.६	स्वभाव	१६
	२.४.७	रुची	१७
	२.५	भ्रमण	१७
	२.६	सम्मान तथा पुरस्कार	१८
	२.७	जीवनदर्शन	१९
	२.८	निष्कर्ष	२०
तेस्रो परिच्छेद :	**कार्तिकेय घिमिरेको व्यक्तित्व**		**२१–३३**
	३.१	व्यक्तित्वका विभिन्न पाटाहरू	२१
	३.१.१	निजी आन्तरिक तथा वाह्‌य व्यक्तित्व	२२
	३.१.२	सार्वजनिक व्यक्तित्व	२४
	३.१.३	साहित्यकार व्यक्तित्व	२५
	३.१.३.१	कथाकार व्यक्तित्व	२६
	३.१.३.२	बाल साहित्यकार व्यक्तित्व	२७
	३.१.३.३	कवि व्यक्तित्व	२८
	३.१.३.४	उपन्यासकार व्यक्तित्व	३०
	३.२	साहित्येत्तर व्यक्तित्व	३०
	३.२.१	सामाजिक व्यक्तित्व	३१

	३.२.२	शिक्षक व्यक्तित्त्व	३१
	३.३	निष्कर्ष	३२
चौथो परिच्छेद :		**कार्तिकेय घिमिरेको कृतित्वको अध्ययन**	**३४–६१**
	४.१	कार्तिकेय घिमिरेका बालकथाहरूको अध्ययन	३४
	४.२	चङ्गा चेट बालकथा सङ्ग्रहको विश्लेषण	३५
	४.२.१	कथानक	३६
	४.२.२	पात्र विधान	३७
	४.२.३	परिवेश	३८
	४.२.४	भाषाशैली	३९
	४.२.५	दृष्टिविन्दु	४०
	४.२.६	द्वन्द्व विधान	४१
	४.२.७	उद्देश्य	४२
	४.३	परीको कल्पना बाल कथासङ्ग्रहको विश्लेषण	४४
	४.३.१	कथानक	४५
	४.३.२	पात्र विधान	४६
	४.३.३	परिवेश	४७
	४.३.४	भाषाशैली	४८
	४.३.५	दृष्टिविन्दु	४९
	४.३.६	द्वन्द्व विधान	५०

४.३.७	उद्देश्य	५१
४.४	छिः कस्तो नराम्रो हिरो बालकथा सङ्ग्रहको विश्लेषण	५२
४.४.१	कथानक	५३
४.४.२	पात्र विधान	५४
४.४.३	परिवेश	५५
४.४.४	भाषाशैली	५५
४.४.५	दृष्टिविन्दु	५६
४.४.६	द्वन्द्व विधान	५६
४.४.७	उद्देश्य	५७
४.५	उपन्यास तत्त्वका आधारमा अचम्मको देश उपन्यासको विश्लेषण	५८
४.५.१	उपन्यासका तत्त्वहरू	५८
४.५.१.१	कथानक	५८
४.५.१.२	चरित्र	५९
४.५.१.३	भाषाशैली	६०
४.५.१.४	देश, काल र वातावरण	६०
४.५.१.५	उद्देश्य	६१
४.५.१.६	दृष्टिविन्दु	६१

पाँचौं परिच्छेद : **उपसंहार** **६२–६७**

सन्दर्भग्रन्थसूची